

Türkiye’de Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Araştırma*

Emrah KOÇAK**

Nisfet UZAY***

ÖZ

Bu çalışmanın amacı 1975-2014 dönemi Türkiye’de demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktır. Çalışmada birim kök testlerinden sonra, eşbütünleşme ilişkisinin test edilmesinde Johansen (1988; 1991) ve Maki (2012) yöntemleri kullanılmıştır. Uzun dönem katsayıları ise Stock ve Watson (1993) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Eşbütünleşme test sonuçları; işgücü, sermaye, ticaret, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin varlığını işaret etmektedir. Uzun dönem katsayı tahmin sonuçları ise, demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, demokrasi düzeyindeki gelişmelerin ekonomik büyüme sürecinde önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, demokrasi, ekonomik büyüme, eşbütünleşme, yapısal kırılma.
Jel Kodları: O43, O47, C22

The Relationship Between Democracy and Economic Growth in Turkey: An Empirical Investigation

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relationship democracy and economic growth for the period of 1975-2014 in Turkey. In the study, after unit root tests we use Johansen (1988; 1991) and Maki (2012) methods to investigate cointegration relationship. Long run coefficients are estimated by Stock and Watson (1993) method. The cointegration test results have concluded that there is a long term balance relationship between labor, capital, trade, democracy and economic growth. The long run estimate results show that democracy has a positive and statistically significant impact on economic growth. These results indicate that the improvement in democratic level is an important factor for the economic growth.

Key words: Turkey, democracy, economic growth, cointegration, structural break.

Jel Codes: O43, O47, C22.

GİRİŞ

İktisat alanında uzunca bir süre ekonomik büyüme sürecinin bir kısmının üretim faktörü birikimi ve bu faktörlerin makine ve beceri ile iyileştirmesi sayesinde; diğer bir kısmının ise örgütsel etkinlik ve teknolojik gelişmelerden elde edilen verimlilik artışı ile gerçekleşeceğine inanılmaktaydı (Pamuk, 2013, 18). Ekonomik büyüme alanında faktör birikimi ve verimlilik artışını etkileyen unsurlar konusunda – coğrafi konumdan finansal gelişmeye, etnik kökenden tarihsel

* Bu çalışma 20-22 Ekim 2016 tarihinde Muğla’da gerçekleştirilen UEK-TEK 2016 kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr.Gör.Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Mucur Meslek Yüksekokulu, ekocak@ahievran.edu.tr

*** Prof.Dr., Erciyes Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, uzay@erciyes.edu.tr

koşullara, kamu harcamalarından dış ticaret ve kültürel yapıya kadar- muazzam bir literatür gelişmiştir. Ancak son elli yılda ülke tecrübeleri üretim faktörlerinin birikimi ve verimlilik artışlarının büyüme meselesini tam olarak açıklayamadığını ortaya çıkarmıştır. Özellikle sermaye ve teknolojik gelişme düzeyleri birbirine yakın olan ülkelerde büyüme performanslarının oldukça farklı bir eğilim izlediği görülmüş; dahası Güney Kore ve Kuzey Kore gibi coğrafi konumu ve kültürel yapısı aynı ülkelerde belirgin gelir farklılıkları ortaya çıkmıştır (Franke ve Nadler, 2008; Acemoğlu ve Robinson, 2012). Bu nedenle son yıllarda iktisatçılar arasında “*Teknoloji, emek ve sermaye yapıları, coğrafi özellikleri, doğal kaynak arzları, sosyal ve kültürel özellikleri benzer olan ülkelerde ekonomik performans farklılıkları nasıl açıklanabilir?*” sorusu tartışılmaya başlanmıştır.

Son dönemlerde bu tartışmalara yönelik literatür artan bir şekilde kurumların önemine vurgu yapmakta ve kurumlar ekonomik büyüme meselesinin merkezine yerleştirilmektedir. Bu yeni bakış açısında kurumların temel işlevi; ekonomik faaliyetler, yatırım, teknolojik değişim ve yenilikler konusunda belirsizliği ortadan kaldırmakta ve teşvikler sağlamaktadır (Pamuk, 2013, 18). Bu teşvikler mülkiyet haklarının korunması, işlem maliyetlerinin azaltılması, mal-emek ve finansal piyasalarının düzenlenmesi ve rekabetçi piyasa koşulları oluşturmaya şekildedir (Coase 1960; North ve Thomas 1973; Williamson, 1985; North 2002). Bu nedenle ülkeler arası gelir farklılıklarının asıl nedeni, kurumsal yapının ortaya çıkardığı farklı teşvik mekanizmalarıdır. İşte bu teşviklerin yokluğunda ekonomik büyümeyi belirleyen sermaye birikimi ve teknolojik gelişme gibi süreçlerin ortaya çıkması mümkün görünmemektedir. Örneğin Rodrik (2009), Batı’nın yükselişinde ve modern ekonomik büyümenin başlamasında en önemli unsurlardan birinin kurumsal yapı ve bu yapının inşa ettiği güvenli ve kalıcı mülkiyet hakları olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten girişimciler ürettikleri ve geliştirdikleri varlıkların getirilerini yeterince kontrol edemedikleri durumda sermaye biriktirme ve yenilik yapma güdülerine sahip olmayacaklarını ifade etmiştir. Acemoğlu vd. (2001), üretken fırsatları olan yatırımcıların bu yatırımlarından getiri alması için toplumun etkin mülkiyet haklarına sahip olması gerektiğini ve böyle bir ortamın güçlü kurumlar tarafından sağlanacağını vurgulamıştır. Gould ve Gruben (1996) ise, son dönemlerde büyüme çalışmalarının giderek yeniliğin gücü üzerinde durduğunu, büyümenin motorunun yenilik olduğunu ve ekonomik ajanların pazar paylarını koruyabilmesinin yenilik yapma yeteneklerine dayandığını belirtmiş; yeniliklerin ise güçlü kurumlar ile desteklenebileceğini belirtmiştir.

Güçlü ya da zayıf kurumlar ise; siyasi rejim, ekonomik ve sivil özgürlükler, ülkedeki güven ortamı, devlet/bürokrasi etkinliği, mülkiyet haklarının yapısı, hukuk sistemi, sözleşmelerin güvenilirliği, yolsuzluk düzeyi gibi resmi/formel faktörler ile sosyal normlar, etnik ve dini inançlar gibi enformel/gayriresmi faktörler tarafından belirlenmektedir. Literatürde ise resmi faktörlerden özellikle demokrasi rejimi, kurumsal yapının asıl temsilcisi olarak dikkate alınmakta ve

güçlü kurumları belirleyen tüm faktörlerin demokratik bir sistem içinde barındığı vurgulanmaktadır (Przeworski ve Limongi, 1997; Acemoğlu vd., 2004; Doucouliagos ve Ulubaşoğlu 2008). Diğer bir ifadeyle hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu, yolsuzlukların düşük düzeyde olduğu, bürokratik yapının ve devletin etkin bir şekilde işlediği, özgürlüklerin korunduğu ve güven ortamının sağlandığı güçlü kurumlara sahip ülkelerde siyasi rejim demokrasidir.

Bu yaklaşım çerçevesinde çalışma, 1975-2014 dönemi Türkiye’ de demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini zaman serisi yöntemleri ile araştıracaktır. Böyle bir çalışmanın literatüre katkısı ve önemi üç yöndedir: Birincisi, demokrasi-ekonomik büyüme ilişkisine yönelik Türkiye üzerine yapılmış ampirik araştırma sayısı yeterli değildir. Bu çalışma ile beraber literatüre ampirik yönde katkı sağlanması hedeflenmektedir. İkincisi, demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin anlaşılması özellikle büyüme politikalarının tasarlanmasında otoritelere siyasi rejimin önemi konusunda bazı çıkarımlar sağlaması beklenmektedir. Üçüncüsü, araştırmada daha sağlam bulgulara ulaşmak için (yapısal kırılmaları dikkate almayan) geleneksel yöntemler yanında (yapısal kırılmaları dikkate alan) son dönemlerde geliştirilen tahmin yöntemleri de kullanılacaktır. Özellikle ekonomik krizler, teknolojik şoklar, politika ve rejim değişimleri gibi yapısal değişimler değişkenler arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle yapısal kırılmaları dikkate alan yöntemler daha etkin/sağlam sonuçlar üretmektedir.

İlgili hedefler/beklentiler kapsamında çalışmanın geri kalanı şu şekilde düzenlenmiştir: Girişten sonraki ikinci bölümde demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik teorik kapsam ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ampirik literatür değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde model, veri seti ve yöntem açıklanacaktır. Beşinci bölümde ekonometrik bulgulara yer verilecektir. Altıncı ve son bölümde bulgular değerlendirilecektir.

I. TEORİK ÇERÇEVE

Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üç temel yaklaşım çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu yaklaşımlardan birincisi demokrasinin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini savunan *Çatışma Yaklaşımı*, ikincisi demokrasinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini savunan *Bağdaşma Yaklaşımı* ve üçüncüsü demokrasi ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını savunan *Şüpheli Yaklaşım*’dır. Çalışmanın bu alt bölümünde üç temel yaklaşım açıklanacaktır.

A. Çatışma Yaklaşımı

Çatışma yaklaşımına göre demokratik kurumlar ekonomik gelişmeleri engellemekte ve demokrasi ile ekonomik gelişme mücadele eden iki rakip olarak görülmektedir. Özellikle otoriter rejimler politik hak ve sivil özgürlüklerin gelişimini engelleyerek ve bastırarak büyüme için gerekli ortamı sağlamaktadır. Aksi durumda ulusal ekonomik gelişme projeleri alt üst olacaktır (Sirowy ve Inkeles, 1990, 129). Bu yaklaşımı savunanların üç temel dayanağı bulunmaktadır.

Birinci dayanak, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için vurgulanan işlevsel olmayan “prematüre (erken doğmuş) demokrasiler” ile ilgilidir. Örneğin Lipset (1959) demokrasinin n koşulunun ekonomik gelişme olduğunu; ekonomik gelişme olmadan tam bir demokrasinin gerçekleşemeyeceğini belirtmiştir. nk demokratikleşme; sanayileşmeyi, kentleşmeyi, refah ve eğitimi kapsayan bir modernleşme süreci olarak görülmektedir. Bir lke için bu süreç belirli bir gelir/refah düzeyine ulaşmadan gerçekleşmemektedir. Bu nedenle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasi işlevsel değildir. Bu dayanağa destekler şekilde Huntington (2006), gelişmekte olan ülkelerde siyasi kurumların zayıf ve kırılğan olduğunu belirterek; ekonomik gelişme ile demokrasi arasında ardışık bir ilişki bulunduğunu ve bu sıralamada önce ekonomik gelişmenin daha sonra demokrasinin geldiğini ifade etmiştir. Bu iddiaya göre demokrasiler olgunlaşmadan önceki süreçte; kaynak kullanımında, sınıf yapısında, psikolojik ve kurumsal modernleşmede işlevsiz sonuçlar üretme eğiliminde olabilmektedir. İşte bu eğilim ekonomik ilerlemeleri tehdit etmektedir. Daha net olarak, demokrasinin ekonomik gelişmeler üzerinde pozitif etkisinin belirli bir gelişme(refah/gelir) düzeyinde geçerli olacağı savunulmaktadır.

İkinci dayanak, demokrasilerin ekonomik gelişme için gerekli olan politikaların etkinliğini bozacağı düşüncesidir. Bu düşünceye göre otoriter rejimler ve diktatörler yüksek merkezi gleri ve politika belirlemedeki bağımsızlığı nedeniyle ekonomiyi daha iyi yönetebilmektedir (Doğan, 2005, 6). Demokrasilerde ise oy hakkının elde edilmesi, uzun vadeli ekonomik kararlardan çok günlük tüketimi dikkate alan insanı ön plana çıkarmakta ve bu durum yatırımları sekteye uğratarak tüketim talebinde patlamalara neden olmaktadır. Bu nedenle insanlar kendilerine en yüksek gelir, yardım ve sosyal hizmeti vaat eden partileri seçme eğilimi göstermektedir. Benzer şekilde demokrasi ile örgütlenme hakkı elde eden işçiler yüksek ücret talep etmekte, iř durdurma/grev gibi demokratik yollara başvurarak yatırım ve üretim düşmesine neden olmaktadır. Böyle bir ortamda hkmetler kamu gelirlerini daha büyük bir kısmını yatırımlar yerine transfer harcamalarına yönlendirmekte ve yeniden seçilme çabası içinde etkin politikalarından uzaklaşmaktadır (Yay, 2002: 8). Otokratlar ise bu taleplere karşı daha iyi direnebilmekte; işçi sendikalarını ve vatandaşların tüketim ve ücret artış taleplerini bastırabilmektedir (Baum ve Lake, 2003: 334).

nc dayanak noktası ise, demokrasinin aşırı derecede her tarafa yayılmış bir devlet müdahalesi anlayışına neden olacağı fikridir (Chiot, 1977; Cohen, 1985). Bu aşırı müdahalecilik piyasa etkinliği ve kaynak dağılımını bozarak ekonomik gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Baskı grupları kaynakları kendi çıkarları doğrultusunda yeniden dağıtılması için faaliyetleri teşvik ederek, rant arama ve lobicilik faaliyetlerini arttıracaktır (Arslan ve Doğan, 2004: 3). Böyle bir ortamda girişimciler verimli yatırımlar yerine kaynak ve zamanlarını rüşvet ve rant kollama faaliyetlerine ayıracak; bürokratlar ve politikacılar arasında yolsuzluk ve rüşvet yaygınlaşacaktır (Yay, 2002: 8).

Diğer taraftan bu üç çıkarım temelde “diktatörlerin toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutacağı” varsayımına dayanmaktadır. Bu çerçevede “Niçin diktatörler kaynakları kendi çıkarları yerine yatırım için kullansın?” sorusunu da akla getirmektedir. Ne var ki bu konular açıkta kalmakta ve tarih bu sorular kapsamında iki tip diktatör (iyi ve kötü) olduğunu göstermektedir. Ancak daha da kötüsü belirli bir süreç içerisinde diktatörlerin hangi tip (iyi ve kötü) diktatörlüğe dönüşeceği (Doğan, 2005).

B. Bağdaşma Yaklaşımı

Bağdaşma yaklaşımı; ekonomik büyüme için sözleşmelerin uygulanmasını, kanun ve düzenin sağlanmasını gerektiren bir otoritenin varlığını kabul etmekle beraber; vatandaşların hak ve özgürlüklerinin ağır bir zarara uğratacak, ekonomik ve siyasi ortamın her açıdan kontrol edecek bir otoriteye de şiddetle karşı çıkmaktadır (Sirowy ve Inkeles, 1990: 132). Bu yaklaşım demokrasiyi; ekonomik özgürlükleri maksimize eden, özel alanı ve mülkiyet haklarını koruyan, yatırımları uyaran ve kaynakların en verimli şekilde kullanımını sağlayan etkili bir araç olarak tanımlamaktadır (Baum ve Lake, 2003: 334). Örneğin Godin (1979), ekonomik gelişme için temel zorunluluğun demokrasi olduğunu ve demokrasinin serbest piyasada bireylerin kendi kaynaklarını kullanmak ve biriktirmek için en gerekli koşulları sağladığını ifade etmiştir. Godin’e göre en yenilikçi ve rekabetçi teknolojiler sadece bu koşullar altında ortaya çıkabilmektedir. Goodell ve Powelson (1982) ise demokrasinin, haksız saldırılarına karşı vatandaşlara sağladığı temel güvenceler yoluyla serbest rekabet ve öngörülebilirlik için elverişli bir ortam sağladığını belirtmiştir. Ayrıca hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması vatandaşlara çalışmak, tasarruf ve yatırım yapmak için gerekli olan teşvikleri de sağlamaktadır (Sirowy ve Inkeles, 1990: 134).

Demokrasi devlet yönetimi üzerinde oluşturduğu denetim mekanizması yoluyla da ekonomik gelişme için önemli katkılar sağlamaktadır. Örneğin Yay (2002)’ a göre demokrasi yöneticileri kaynakları verimsiz kullanmaları durumunda iktidarı kaybetme riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yine demokrasi sayesinde daha özgür bir basın, seçim rekabeti ve örgütlenme hakkı devleti kaynakları daha etkin kullanmaya zorlamaktadır. Bu yönüyle demokrasi, yürütmenin yapacağı faaliyetlerde suistimali sınırlayacak hesap verme mekanizmalarına sahiptir. Bu mekanizmalar arzu edilmeyen hükümet faaliyetleri için cezalandırma ve arzu edilenler için ödül veren bir denetim sistemi sağlamaktadır (Doğan, 2005: 5). Bu nedenlerden dolayı demokrasi kamu kaynaklarının daha etkin alanlara tahsisini sağlayarak ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir.

C. Şüpheli Yaklaşım

Şüpheli yaklaşım, farklı siyasi sistemlerin benzer ekonomi politikalarını ya da benzer siyasi sistemlerin farklı ekonomi politikalarını izleyebileceğini (Arif vd. 2012: 205); bu nedenle demokrasi ve siyasetin ekonomik gelişmeler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ya da çok az bir etkisinin olduğunu savunmaktadır (Gerring vd. 2005: 324). Bu yaklaşıma göre ekonomik gelişmeler için asıl önemli

olan özellikli politikalar ve düzenlemelerdir. Örneğin devlet politikaları bazen demokratik rejimlerde bile büyüme ve kalkınma gibi hedeflerden uzaklaşmalara neden olabilmektedir. Belirli bir dönem aralığında –siyasi rejim ne olursa olsun- devlet stratejileri, siyasi parti sistemleri, ekonomiye yapılan müdahale biçimi, sanayileşme modeli, kültür ve çevre gibi ekonomik gelişmeleri doğrudan etkileyen faktörler değişebilmektedir. Bundan dolayı ekonomik gelişmeleri aslında demokrasi ya da siyasi rejim yerine bu faktörlerdeki değişiklikler etkilemektedir (Sirowy ve Inkeles, 1990: 134).

Adejumobi (2000) bu yaklaşımı destekleyerek, bir ülkedeki ekonomik gelişmelerin siyasi rejim tarafından belirlenemeyeceğini ileri sürmekte ve bazı ülkelerde otoriter rejimlerin muazzam bir gelişmeye neden olduğunu ifade etmektedir. Adejumobi’ ye göre Latin Amerika (1970-1980) ve Doğu Asya (1980-1990)’ da gözlemlenen ekonomik büyüme süreçlerinde otoriter rejimlerin önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu gelişmelere yol açan temel unsurların siyasi rejim değil, gelişmeci bir devlet bakışının izlediği ekonomik disiplin ve reform politikaları olduğunu vurgulamıştır.

II. LİTERATÜR

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran ampirik çalışmaların sayısı özellikle 1990’ lı yıllardan itibaren ampirik/ekonometrik yöntemlerin gelişmesi ile sürekli artmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ilgili literatür panel veri araştırmaları (çoklu ülke) ve zaman serisi araştırmaları (tek ülke) olmak üzere iki grupta incelenecektir. Birinci grup panel veri araştırmalarında Barro (1996), 1960-1990 dönemi 100 ülkede demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini panel en küçük kareler (EKK) yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasi ve büyüme arasında doğrusal olmayan/ters U şeklinde bir ilişki elde etmiştir. Bu ilişkiye göre demokrasinin belirli bir düzeye kadar artması ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Ancak daha ileri demokrasi düzeylerinde bu ilişki tersine dönmektedir. Diğer bir ifadeyle demokrasi, demokrasi düzeyinin düşük seviyede olduğu ülkelerde büyümeyi pozitif yönde (Bağdaşma Yaklaşımı); demokrasi düzeyinin yüksek seviyede olduğu ülkelerde büyümeyi negatif yönde (Çatışma Yaklaşımı) etkilemektedir.

Leblang (1997), 1960-1989 dönemi 70 ülkede demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel EKK yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tavares ve Wacziarg (2001) ise, 1970-1989 arası beşer yıllık dönemlerde 65 sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkede demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel EKK yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin beşeri sermaye, gelir eşitsizliği, fiziki sermaye ve kamu harcamaları kanallarıyla gösterdiği varsayılmış ve bu varsayım çerçevesinde demokrasinin bu kanallar ve büyüme üzerindeki etkileri tahmin edilmiştir. Çalışmada demokrasinin gelir eşitsizliğini azaltarak ve beşeri sermaye birikimini geliştirerek ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye

sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan demokrasinin, kamu harcamalarının GSYİH içindeki payını arttırarak ve sermaye birikimini azaltarak ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki toplam etkisi ise ılımlı derecede negatif bulunmuştur. Nelson ve Singh (1998); Fidrmuc (2001); Kruzman vd. (2002) ve Williamson ve Mathers (2011) benzer şekilde panel EKK yöntemini kullanarak farklı ülke ve dönemler için Bağdaşma Yaklaşımını destekler sonuçlar elde etmiştir.

Diğer bir panel veri çalışmasında Perotti (1996), 1960-1985 dönemi 67 ülkede gelir dağılımı, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel EKK yöntemi ile araştırmıştır. Perotti (1996), teorik olarak demokratik toplumlarda doğurganlık oranlarının düşük, eğitim harcamalarının ve yatırımların daha yüksek olacağını ve bu durumun ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyeceğini belirtmiştir. Ancak ampirik bulgular Şüpheli Yaklaşımı destekleyerek demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir. Drury vd. (2006), 1982-1997 dönemi 100'den fazla ülkede yolsuzluk ile demokrasi etkileşiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel EKK yöntemi ile incelemiştir. Örnek ülkeler demokratik ve demokratik olmayan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmış ve her iki grup için tahmin yapılmıştır. Çalışmada yolsuzluk ve demokrasi etkileşiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin demokratik olmayan ülkelerde negatif (Çatışma Yaklaşımı); demokratik ülkelerde ise istatistikî olarak anlamsız (Şüpheli Yaklaşım) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ken Farr vd. (1998) ise, 1975-1995 dönemi 20 sanayileşmiş ülkede ve 78 sanayileşmekte olan ülkede demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri Granger nedensellik analizi ile araştırmıştır. Çalışmada her iki ülkeler grubunda demokrasiden ekonomik refaha doğru bir nedensellik olmadığı ancak ekonomik refaktan demokrasiye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular Lipset (1959) ve Huntington (2006) tarafından savunulan demokrasi için belirli bir refah gerekliliği düşüncesini desteklemektedir. Başka bir nedensellik araştırmasında Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce (2003), 1975-1995 dönemi 45 ülke için demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sınıamıştır. Çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Bu bulgular demokrasinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini (Bağdaşma Yaklaşımı) ancak bu ilişkinin tek yönlü olmadığını; ekonomik büyümenin de demokrasiyi teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Benzer bulgularını destekleyen diğer bir çalışmada Jaunky (2013), 1980-2005 dönemi 28 Sahra altı Afrika ülkesinde demokrasi ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İlgili literatüre hem teorik hem de ampirik olarak önemli katkılar sağlayan çalışmasında Acemoğlu vd. (2014), 1960-2010 dönemi 175 ülke için demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) ile araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda demokrasinin büyümeyi pozitif yönde etkilediği (Bağdaşma Yaklaşımı) sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada

demokrasinin yatırımları teşvik etmesi, okullaşma oranlarını arttırması, ekonomik reformları uyarması, kamu mallarının tedarikini iyileştirmesi ve sosyal huzursuzluğu azaltması kanallarıyla da ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini ortaya koymuştur.

Literatürde ikinci grup, demokrasi-ekonomik büyüme ilişkisini zaman serisi yöntemi kapsamında araştıran çalışmalardan oluşmaktadır. Gounder (2002), 1968-1996 dönemi Fiji’de demokrasi, ekonomik özgürlükler, mali politikalar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) sınır testi yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasi ve ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gounder (2002)’in ampirik bulguları Fiji için Bağdaşma Yaklaşımını desteklemektedir. Yine ARDL yöntemi ile Mahmood vd. (2010), 1970-2007 dönemi Pakistan’ da demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemiş ve demokrasinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği bulgusunu elde etmiştir. Sakyi ve Adams (2012) ise 1960-2008 dönemi Gana için ARDL yöntemi ile Bağdaşma Yaklaşımını destekleyen bulgulara ulaşmıştır.

Narayan ve Smith (2006), 1972-1999 dönemi Çin Halk Cumhuriyeti’nde demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ARDL ve VEC Nedensellik, varyans ayrıştırma ve etki tepki analizi yöntemleri ile araştırmıştır. Çalışmanın sonucu demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Nedensellik analiz sonuçları, uzun dönemde demokrasiden ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisini işaret ederken; kısa dönemde demokrasi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre demokrasi hem kısa hem de uzun dönem de ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Varyans ayrıştırma ve etki-tepki analiz sonuçları ise ARDL ve nedensellik sonuçlarını desteklemiştir. Narayan ve Smith (2006)’in Çin Halk Cumhuriyeti için elde ettiği bulgular Çatışma Yaklaşımını desteklemektedir.

Literatürde Türkiye üzerine yapılan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Beşkaya ve Manan (2009), 1970-2005 dönemi Türkiye için demokrasi, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri Engle ve Granger (1987) eşbütünleşme yöntemi ile 8 farklı model tahmin ederek araştırmıştır. Çalışmada ekonomik özgürlüklerin büyümeyi pozitif; demokrasinin ise etkisinin modellere göre farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demirkan ve Kaya (2012), 1980-2006 dönemi Türkiye için demokrasi, nüfus ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizi çerçevesinde araştırmıştır. Çalışmanın sonuçları demokrasi ve ekonomik büyüme arasında eşbütünleşme ilişkisi varlığını desteklemekte olup; ilişkinin yönünün demokrasiden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğunu (Bağdaşma Yaklaşımı) ortaya koymaktadır. Artan ve Hayaloğlu (2014), 1972-2009 dönemi Türkiye’ de -politik özgürlük endeksi ile temsil edilen- demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasinin

ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir. Acaravcı ve Erdoğan (2015), 1984-2012 dönemi Türkiye’ de demokrasi ve reel gelir arasındaki ilişkiyi ARDL yöntemi ile araştırmıştır. Çalışmada demokrasinin hem kısa hem de uzun dönemde reel gelir üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye üzerine yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde; ilgili çalışmalarda kullanılan yöntemlerin yapısal kırılmaları dikkate almadığı görülmektedir. Ancak belirli bir dönem içinde ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi etkileyebilecek ekonomik krizler, teknolojik şoklar, kurumsal gelişmeler, politika ve rejim değişimleri gibi pek çok yapısal unsurlar bulunmaktadır. Bu nedenle ilgili değişimleri/şokları dikkate alan yapısal kırılmalı eşbütünleşme yöntemleri daha etkin sonuçlar üretmektedir. Bu çalışma Maki (2012) tarafından geliştirilen yapısal kırılmalı eşbütünleşme yöntemini kullanarak literatürdeki ilgili boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

III. MODEL, VERİ SETİ VE YÖNTEM

A. Model ve Veri Seti

Bu çalışmada Türkiye’ de 1975-2014 dönemi yıllık verilerle demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. İlgili literatür takip edilerek aşağıdaki gibi bir model tahmin edilmeye çalışılmıştır.

$$\ln Y_t = \beta_0 + \beta_1 \ln L_t + \beta_2 \ln K_t + \beta_3 \ln TR_t + \beta_4 DEM_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

(1) numaralı modelde $\ln Y$ ekonomik büyümeyi ve $\ln DEM$ demokrasiyi göstermektedir. Modele kontrol değişken olarak ilave edilen $\ln L$, $\ln K$ ve $\ln TR$ sırasıyla işgücü, yatırımları/sermayeyi ve ticaret hacmini ifade etmektedir. Son olarak t dönem aralığını, ε hata terimini, β_0 sabit terimi ve β_1 , β_2 , β_3 ve β_4 ise sırasıyla işgücü, sermaye, ticaret ve demokrasinin esneklik katsayılarını göstermektedir. Modelde $\ln Y$ kişi başına düşen GSYİH (2010 yılı sabit fiyatları/dolar), $\ln L$ 15-65 yaş arası nüfusun toplam nüfus içindeki payı (%), $\ln K$ gayri safi sabit sermaye oluşumunun GSYİH içindeki payı (%) ve $\ln TR$ İhracat ve ithalat toplamının GSYİH içindeki payı (%) ile temsil edilmektedir. Bu verilerin tamamı Dünya Bankası Kalkınma göstergelerinden elde edilmiştir. $\ln DEM$ ise Freedomhouse tarafından hesaplanan demokrasi endeksi ile temsil etmektedir. Demokrasi endeksi 1-7 arasında olup, 1 en yüksek demokrasi düzeyini, 7 en düşük demokrasi düzeyini göstermektedir. Demokrasi endeksinin 7’ ye yaklaşması demokrasinin düşüşünü göstermekte olup; bu durum analiz bulgularını yorumlamada sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle çalışmada demokrasi endeksi 1 ile 10 arasında, 1 en düşük ve 10 en yüksek olacak şekilde yeniden ölçeklendirilmiştir. Ayrıca analiz için verilerin tamamının doğal logaritması alınmıştır. Böylece veri setini dinamik özellikleri ile ilişkili sorunlar azaltılmakta ve doğrusal logaritmik model daha tutarlı ve verimli ampirik sonuçlar üretmektedir (Bhattacharya vd., 2016).

B. Yöntem

Literatürde ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiye ait katsayıların ekonometrik yöntemlerle tahmin edilmesi önemli bir ilgi oluşturmaktadır. Ancak geleneksel en küçük kareler yöntemi ile katsayıların tahmini için analizde kullanılan serilerin durağan olması/birim kök içermemesi gerekmektedir. Eğer seriler birim kök içeriyorsa tahmin sonuçları sahte regresyon sorununa yol açmaktadır. Bu nedenle ekonometrik analizlerde öncelikle serilerin durağanlığının birim kök testleri ile sınanması gerekmektedir. Dickey ve Fuller (1981) ve Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen geleneksel birim kök testleri ekonometri literatüründe yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Birim kök testleri sonucunda genellikle serilerin düzey değerlerinde durağan olmadığı ancak ilk farklarında durağan olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumda değişkenler arasındaki ilişkilerin tespit edilebilmesi için eşbütünleşme analizleri gerekmektedir. Eşbütünleşme analizi, değişkenlere ait seriler durağan olmasa bile, bu serilerin durağan bir doğrusal bileşiminin var olabileceğini ve eğer varsa, bunun ekonometrik olarak belirlenebileceğini işaret etmektedir. Böyle bir ilişki durumunda değişkenlere ait katsayı tahmininde sahte regresyon sorunu ortadan kalkacaktır. Literatürde Engle ve Granger (1987), Johansen (1988, 1991) tarafından geliştirilen eşbütünleşme yöntemleri sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bu geleneksel yöntemler belirli bir dönem aralığında ortaya çıkan değişimleri diğer bir ifadeyle yapısal kırılmaları dikkate almamaktadır. Bu nedenle geleneksel eşbütünleşme testleri ile beraber yapısal kırılmaları dikkate alan eşbütünleşme testlerini de kullanmak daha sağlam sonuçlar üretebilmektedir. Bu nedenle çalışmada Johansen (1988, 1991) eşbütünleşme testi ile beraber son dönemlerde Maki (2012) tarafından geliştirilen ve beş kırılmaya kadar tahminde bulunan eşbütünleşme testi kullanılacaktır.

Maki (2012) eşbütünleşme testinde, örnekleme sürecinde her dönem için olası bir kırılma noktası ve t istatistiği hesaplamaktadır. Birden fazla kırılma noktası varsayımı altında eşbütünleşmeyi test etmek için aşağıdaki modelleri geliştirmiştir:

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' X_t + \mu_t \quad (2)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' X_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + \mu_t \quad (3)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + \mu_t \quad (4)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i t D_{i,t} + \beta_i' x_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + \mu_t \quad (5)$$

(2-5) numaralı denklemlerde $t = 1, 2, \dots, T$. y_t ve $x_t = (x_{t1}, \dots, x_{mt})'$ $I(1)$ 'de gözlemlenebilir değişkenleri ve u_t hata terimlerini temsil etmektedir. 2 numaralı denklem trendsiz modelde sabit terimde kırılmayı (model 0), 3 numaralı denklem trendsiz modelde sabit terim ve eğim kırılmasını (model 1), 4 numaralı denklem trendle genişletilmiş ve trendli modelde sabit terim ve eğim kırılmasını (Model 2), 5 numaralı denklem ise sabit terim, eğim ve trend kırılmasını (Model 3) ifade etmektedir. Eşbütünleşme analizinde hesaplanan test istatistiklerinin kritik değerlerden büyük olması durumunda seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi

olmadığı yönündeki boş hipotez reddedilmektedir. Bu durumda değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin geçerli olduğu kabul edilmektedir. Kritik değerler Monte Carlo simülasyonu ile belirlenmekte olup Maki (2012) Tablo 1' de sunulmaktadır.

Ekonometrik analizlerde eşbütünleşme ilişkisinin belirlenmesinden sonraki adım, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan esneklik katsayılarının tahmin edilmesidir. Bu çalışmada katsayı tahmini için Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntem küçük örneklerde kullanılabilen, bağımsız değişkenlerin farklarının gecikmeli değerlerini içermekte ve bağımsız değişkenlerdeki içsellik ve otokorelasyonun varlığı durumunda güçlü (robust) tahminler üretebilmektedir (Esteve ve Requena, 2006; 118).

DOLS tahmincilerinin kullanılabilmesi için bağımlı değişken ve açıklayıcı değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olması gerekmektedir. Analizde kullanılacak değişkenlere ait serilerin hepsi I(1)/ilk farkta durağan olabileceği gibi daha yüksek dereceden de bütünlük I(d) olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle DOLS tahmincisi değişkenlerin bütünlük derecesinin farklı ve yüksek olduğu durumlarda da eşbütünleşme vektörünü etkin bir şekilde tahmin edebilmektedir. DOLS tahmin modeli şu şekilde tanımlanmaktadır:

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \alpha_2 x_t + \sum_{i=-q}^q \delta_i \Delta x_{t-i} + \varepsilon_t \quad (6)$$

(6) numaralı modelde y, t, x, q, Δ, ve ε sırasıyla bağımlı değişken, zaman, bağımsız değişken, optimal gecikme, fark işlemcisi ve hata terimini ifade etmektedir.

IV. EKONOMETRİK BULGULAR

Çalışmanın bu alt bölümünde öncelikle serilerin birim kök içerip içermediğine yönelik test sonuçlarına yer verilecektir. Tablo 1' de Dickey ve Fuller (1981) ve Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen ve sırasıyla ADF ve PP testleri olarak bilinen birim kök test sonuçları raporlanmıştır. Test sonuçları değerlendirildiğinde analizde kullanılan değişkenlerin düzey değerlerinin birim kök içerdiği yani durağan olmadığı; ancak serilerin ilk farkları alındığında tamamının durağanlaştığı görülmektedir. Bu bulgulara göre analizde kullanılan serilerin bütünlük derecesinin I(1)'dir.

Tablo 1: Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	ADF test istatistiği		PP test istatistiği	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
lnY	0.170	-2.752	0.199	-2.803
lnL	-1.346	-2.951	-0.803	-0.804
lnK	-3.044 ^b	-3.003	-3.006 ^b	-3.011
lnTR	-1.385	-3.071	-1,182	-2,717
lnDEM	-2.877 ^c	-2.902	-2.378	-2.375
ΔlnY	-6.425 ^a	-6.511 ^a	-6.424 ^a	-6.550 ^a
ΔlnL	-5.095 ^a	-5.476 ^a	-4.321 ^a	-5.046 ^a
ΔlnK	-7.765 ^a	-7.655 ^a	-8.672 ^a	-8.552 ^a

$\Delta \ln TR$		-5,616 ^a	-5,552 ^a	-6,298 ^a	-6,729 ^a
$\Delta \ln DEM$		-5,281 ^a	-5,252 ^a	-5,234 ^a	-5,198 ^a
Kritik Değerler	%1	-3,62	-4,22	-3,62	-4,22
	%5	-2,94	-3,53	-2,94	-3,53
	%10	-2,61	-3,20	-2,61	-3,20

Not: ^a, ^b ve ^c sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki anlamlılığı ve Δ ilk fark işlemcisini göstermektedir.

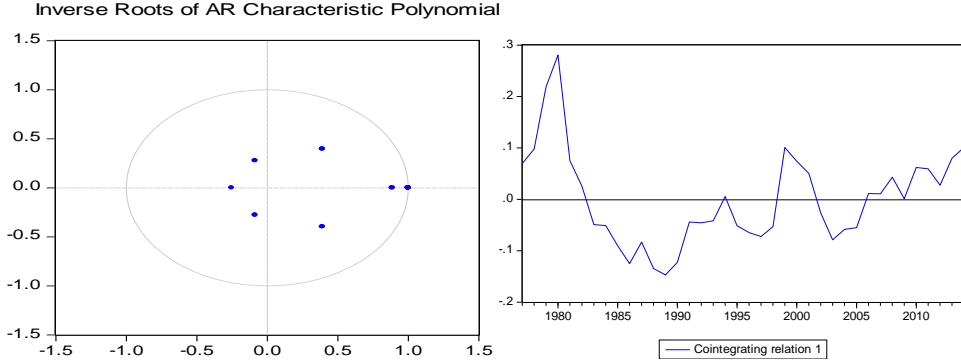
Birim kök testinden sonra, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını sınamak için Johansen (1988, 1991) eşbütünlüme testi uygulanmıştır. Johansen eşbütünlüme testi için öncelikle VAR modeli tahmin edilerek ve Schwarz bilgi kriterleri dikkate alınarak uygun gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir. Daha sonra bu gecikme uzunluğunda kurulan modelin otokorelasyon ve değişen varyans problemleri içermediği Breusch – Godfrey LM testi ve White testi ile saptanmıştır. Tablo 2’de Johansen eşbütünlüme test sonuçları raporlanmıştır.

Tablo 2: Johansen Eşbütünlüme Test Sonucu

İlllSıfır Hipotezi (H ₀)	İz İstatistiği			Maksimum Özdeğer İstatistiği			
	Alternatif Hipotez (H ₁)	Test İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Sıfır Hipotezi (H ₀)	Alternatif Hipotez (H ₁)	Test İstatistiği	Kritik Değer (%5)
$r=0$	$r>0$	86.268 [*]	79.341	$r=0$	$r=1$	37.287 [*]	33.163
$r\leq 1$	$r>1$	52.980	55.245	$r=1$	$r=2$	27.253	30.815
$r\leq 2$	$r>2$	25.772	35.014	$r=2$	$r=3$	13.160	24.252
$r\leq 3$	$r>3$	12.556	18.397	$r=3$	$r=4$	11.484	17.147
$r\leq 4$	$r>4$	1.084	3.841	$r=4$	$r=5$	1.804	3.841

Not: r, eşbütünlük vektör sayısını ve ^{*}, %5 önem düzeyinde istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

Şekil 1: AR Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçindeki Konumu ve Eşbütünlüşme Grafiği

Johansen eşbütünlüşme test sonuçlarına göre, iz istatistiği değişkenler arasında bir eşbütünlüşme ilişkisinin varlığını %5 anlamlılık düzeyinde desteklemektedir. Diğer bir ifadeyle değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmaktadır. Şekil 1’de tahmin edilen model için AR karakteristik polinomunun ters kökleri ve eşbütünlüşme grafiği gösterilmektedir. Köklerin tamamının çember içinde olması ve simetrik izdüşümlere sahip olması ekonometrik modelin durağanlık açısından herhangi bir sorun taşımadığını ortaya koyup, eşbütünlüşme ilişkisinin normal bir dağılım taşıdığını ve uygun bir matematik formu ile çalıştığını doğrulamaktadır. Sistemin eşbütünlüşme grafiği değerlendirildiğinde ise, eşbütünlüşme ilişkisine ait grafiksel eğilimin 0 etrafında dalgalanması modelde yer alan ve tek tek durağan olmayan değişkenlerin doğrusal bileşiminin durağan olduğunu ortaya koymaktadır.

Johansen eşbütünlüşme testinden sonra daha sağlam/güçlü (robust) eşbütünlüşme araştırması için Maki (2012) yapısal kırılmalı eşbütünlüşme testi uygulanmış ve test sonuçları Tablo 3’ de raporlanmıştır.

Tablo 3: Maki (2012) Eşbütünlüşme Test Sonuçları

Model	Test İst.	Kritik Değerler			Kırılma Tarihleri
		1%	5%	10%	
Model 0	-7.285 ^a	-6.85	-6.30	-6.03	1984;1988;2002;2004;2011
Model 1	-7.535 ^a	-7.05	-6.49	-6.22	1979;1982;1986;1995;2004
Model 2	-14.421 ^a	-9.44	-8.86	-8.54	1980;1985;1995;2004;2010
Model 3	-6.347	-10.08	-9.48	-9.15	1989;1994;2002;2004;2008

Not: ^a, %1 önem düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir. Kritik değerler Maki (2012) Tablo 1’den alınmıştır.

Test sonuçlarına göre Model 0, Model 1 ve Model 2 %1 önem düzeyinde eşbütünlüşme yoktur şeklindeki boş hipotezi reddetmektedir. Bu sonuçlara göre 1975-2014 dönemi Türkiye’ de işgücü, sermaye, ticaret, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir denge ilişkisi bulunmaktadır.

Maki (2012) eşbütünleşme test sonucu elde edilen kırılma tarihleri Türkiye ekonomisi için önemli dönemleri işaret etmektedir. Örneğin 1980 yılı Askeri darbenin yapıldığı ve ekonomi için önemli kararların alındığı (24 Ocak kararları) döneme denk gelmektedir. Benzer şekilde 1980’li yıllar darbe sonrası siyasi yasakların kalktığı; diğer taraftan terör olaylarının tırmanmaya başladığı yıllardır. 1994-1995 yılı, Türkiye ekonomisinde 1993 yılında başlayan ve 1994’ de büyüyen ekonomik kriz sonrasına; 2002 ve 2004 yılı 2001 kriz sonrası döneme denk gelmektedir. 2008 yılı ise ABD konut piyasasında başlayan durgunluk ve arkasından küresel düzeyde yaşanan finansal kriz dönemleridir. 2010 ve 2011 dönemleri ise küresel kriz sonrası Türkiye için sermaye hareketlerinin genişlediği dönemi işaret etmektedir.

Eşbütünleşme ilişkisinin elde edilmesinden sonraki aşamada; işgücü, sermaye, ticaret ve demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ortaya koyan esneklik katsayılarının DOLS yöntemi ile tahminidir. Bu amaçla Tablo 4’de Model 0’a ait olan kırılma tarihleri tahmin edilecek modele kukla değişken olarak dâhil edilmiştir. Tablo 4’ de DOLS tahmin sonuçları raporlanmıştır.

Tablo 4: Uzun Dönem Katsayı Tahmini

Bağımlı Değişken: lnY			
Açıklayıcı Değişkenler	Katsayı	t istatistiği	p-olasılık değeri
lnL	4.209 ^a	14.861	0.000
lnK	0.178 ^a	5.405	0.000
lnTR	-0.049 ^b	-1.765	0.088
lnDEM	0.089 ^a	2.651	0.010
d1 (1984)	-0.021	-0.865	0.395
d2 (1988)	-0.076 ^a	-3.140	0.003
d3 (2002)	-0.038	-1.472	0.151
d4 (2004)	-0.091 ^a	-4.286	0.002
d5 (2011)	0.083 ^a	5.253	0.000
C (sabit)	-9.161	-7.753	0.000

Düz. R² = 0.99, Standart Hata = 0.026, Durbin-Watson = 1.707

Not: ^a ve ^b sırasıyla %1 ve %10 önem düzeyinde istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

DOLS tahmin sonuçları şu bulgulara işaret etmektedir: (i) İşgücündeki artışın ekonomik büyüme üzerinde %1 önem düzeyinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle 15-65 yaş arası nüfusun, toplam nüfus içindeki payının yükselmesi ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye neden olmaktadır. (ii) Sermaye stoğundaki artışın ekonomik büyüme üzerinde %1 önem düzeyinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Buna göre Türkiye ekonomisinde gayrisafi sabit sermaye düzeyindeki artışlar ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. (iii) Ticaret hacminin ekonomik büyüme üzerinde %10 önem düzeyinde negatif bir etkisi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de dışa açıklık oranındaki artış ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. (iv) Demokrasi endeksindeki artışın ekonomik büyüme üzerinde %1 önem düzeyinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Demokrasinin esneklik katsayısının pozitif işareti

değerlendirildiğinde 1975-2014 dönemi Türkiye’ de demokrasi-ekonomik büyüme ilişkisine yönelik bulguların Bağdaşma Yaklaşımı hipotezini desteklediği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’ de demokrasi alanında yaşanan gelişmelerin uzun vadede ekonomik büyümeyi teşvik etmesi beklenmektedir. (iv) Türkiye’de 1988 ve 2004 yıllarındaki yapısal değişimlerin ekonomik büyüme üzerinde negatif; 2011 yılındaki değişimlerin ise pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir.

SONUÇ

İktisat alanında ülkeler arası gelir farklılıklarının ve ekonomik büyüme meselesinin açıklanmasında demokratik kurumlar ve bu kurumların sağladığı teşviklerin önemi artan bir şekilde tartışılmaktadır. Demokratik kurumlara sahip ülkelerde belirsizlikler azalmakta, ticari ilişkiler ve sözleşmeler güven ortamında gerçekleşmekte, mülkiyet haklarını güvence altına alınmakta, piyasa mekanizması daha etkin işlemekte, serbest rekabet ortamı sağlanmakta ve işlem maliyetleri azalmaktadır. Bu teşvikler uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye neden olmaktadır. Bağdaşma Yaklaşımı olarak adlandırılan ve demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu savunan bu argümanlardan hareketle çalışma 1975-2014 dönemi Türkiye’ de demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini eşbütünleşme yöntemleri ile araştırmıştır.

Araştırma sonuçları işgücü, sermaye, ticaret, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin varlığına işaret etmiştir. Bu ilişkiye göre demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar Türkiye’de uzun dönemli/sürdürülebilir bir büyüme için demokrasi rejimini önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye için elde edilen ilgili bulgular, Bağdaşma Yaklaşımını destekleyen çalışmalar ile benzerlik göstermektedir (Leblang, 1997; Nelson ve Singh 1998; Tavares ve Wacziarg, 2001; Fidrmuc, 2001; Gounder, 2002; Kruzman vd., 2002; Mahmood vd., 2010; Williamson ve Mathers, 2011; Sakyi ve Adams, 2012; Demirkan ve Kaya, 2012; Acemoğlu vd., 2014; Artan ve Hayaloğlu, 2014; Acaravcı ve Erdoğan, 2015). Ancak literatürdeki araştırmalarda eşbütünleşme yöntemleri yapısal kırılmaları dikkate almamaktadır. Bu çalışmada Maki (2012) yapısal kırılmaları eşbütünleşme yöntemini kullanılarak literatüre ampirik yönden katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Acaravcı, A., Erdoğan, S. (2015). Türkiye’de Demokrasi, Reel gelir ve Dışa Açıklık Arasındaki Uzun Dönemli ve Nedensellik İlişkileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 3, 358-370.
- Acemoğlu, D., Johnson, S. ve Robinson, J. A. (2001). Reversal of fortune: Geography and institutions in the making of the modern world income distribution (No. w8460). *National bureau of economic research*.
- Acemoğlu, D., Robinson, J. ve Verdier, T. A. (2004). Alfred Marshall Lecture: Kleptocracy and Divide-and-Rule: A Model of Personal Rule. *Journal of the European Economic Association*, 2(2-3), 162-192.
- Acemoğlu, D., Robinson, J. (2012). Ulusların Düşüşü- Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri (Çeviren: Faruk Rasim Velioglu). Doğan Kitap. İstanbul.
- Acemoğlu, D., Naidu, S., Restrepo, P., Robinson, J. A. (2014). Democracy does cause growth (No. w20004). *National Bureau of Economic Research*.
- Adejumobi, S. (2000). Between Democracy and Development in Africa: What are the missing links? World Bank Conference on Development Thinking in the Next Millennium, Paris 26-28 June 2000.
- Arif, B. W., Kayani, F. N., Kayani, M. U. N. (2012). The Interrelationship between Democracy and Economic Growth: Theories and Empirics. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 32(1), 199-208.
- Arslan, Ü., Doğan, C. (2004). Demokrasi ve Ekonomik Büyüme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Artan, S., Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 2, 347-366.
- Ay, A., Kizilkaya, O., Akar, T. (2016). Gelismekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasi'nin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Inceleme, *Business and Economics Research Journal*, 7(3), 73-88.
- Barro, R. J. (1996). Democracy and growth. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1-27.
- Baum, M. A., Lake, D. A. (2003). The political economy of growth: democracy and human capital. *American Journal of Political Science*, 47(2), 333-347.
- Beşkaya, A., Manan, Ö. (2012). Ekonomik özgürlükler ve demokrasi ile ekonomik performans arasındaki ilişkinin zaman serileri ile analizi: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5.10, 47-76.
- Bhattacharya, M., Paramati, S. R., Ozturk, I., Bhattacharya, S. (2016). The effect of renewable energy consumption on economic growth: Evidence from top 38 countries. *Applied Energy*, 162, 733-741.
- Chivot, D. (1977). Social Change in the 20th-Century. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Coase, R. H. (1960). Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*, 3, 1-44.
- Cohen, Y., (1985), “The impact of bureaucratic-authoritarian rule on economic growth.” *Comparative Political Studies*, 18(1), 123-136.
- Demirkan, E., Kaya, M. V. (2012). An Analysis of Relation Between Economic Growth and Democratization: An Empiric Application (A Sample of Turkey). *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 123-132.
- Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1057-1072.
- Doğan, A. (2005). Demokrasi ve Ekonomik Gelişme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25, 1-19.
- Doucoulagos, H., Ulubaşoğlu, M. A. (2008). Democracy and economic growth: a meta- analysis. *American Journal of Political Science*, 52(1), 61-83.
- Drury, A. C., Kriechhaus, J., Lusztig, M. (2006). Corruption, democracy, and economic growth. *International Political Science Review*, 27(2), 121-136.
- Engle, R. F., Granger, C.W.J. (1987). Co-integration and error correction: representation, estimation,

- and testing. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 251-276.
- Esteve, V., Requena, F. (2006). A cointegration analysis of car advertising and sales data in the presence of structural change. *International Journal of the Economics of Business* 13, 111-128.
- Franke, G. R., Nadler, S. S. (2008). Culture, economic development, and national ethical attitudes. *Journal of Business Research*, 61(3), 254-264.
- Fidrmuc, J. (2001). Economic Reform, Democracy and Growth during Post-Communist Transition (No. 2759). *CEPR Discussion Papers*.
- Gerring, J., Bond, P., Barndt, W. T., Moreno, C. (2005). Democracy and economic growth: A historical perspective. *World Politics*, 57(03), 323-364.
- Goodell, G., Powelson, J. P. (1982). The Democratic prerequisites of development. Freedom House, New York Pg, 167-76.
- Goodin, R. E. (1979) Development-Rights Trade-off: Some Unwarranted Economic and Political Assumptions. *The Universal Human Rights*, 1, 31-42.
- Gould, D. M., Gruben, W. C. (1996). The role of intellectual property rights in economic growth. *Journal of Development Economics*, 48(2), 323-350.
- Gounder, R. (2002). Political and economic freedom, fiscal policy, and growth nexus: some empirical results for Fiji. *Contemporary Economic Policy*, 20(3), 234-245.
- Huntington, S. P. (2006). Political order in changing societies. Yale University Press.
- House, F. (2014). Freedom in the World 2014: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties. Rowman ve Littlefield.
- Jaunky, V. C. (2013). Democracy and economic growth in Sub-Saharan Africa: a panel data approach. *Empirical Economics*, 45(2), 987-1008.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of economic dynamics and control*, 12, 2, 231-254.
- Johansen, S. (1991). Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1551-1580.
- Johansen, S., Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration— with applications to the demand for money." *Oxford Bulletin of Economics and statistics* 52.2: 169-210.
- Ken Farr, W., Lord, R. A., Wolfenbarger, J. L. (1998). Economic freedom, political freedom, and economic well-being: a causality analysis. *Cato Journal*, 18 (2), 247.
- Koçak, E. (2016). Demokrasi, Ekonomik Özgürlükler ve Büyüme: Teori ve Ampirik Uygulama. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Kuçuradi, İ. (1998). Yirmibirinci yüzyılın eşğinde demokrasi kavramı ve sorunları. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 21-27.
- Kurzman, C., Werum, R., Burkhart, R. E. (2002). Democracy's effect on economic growth: a pooled time-series analysis, 1951–1980. *Studies in Comparative International Development*, 37(1), 3-33.
- Leblang, D. A. (1997). Political democracy and economic growth: pooled cross-sectional and time-series evidence. *British Journal of Political Science*, 27(03), 453-472.
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(01), 69-105.
- Mahmood, K., Azid, T., Siddiqui, M. M. (2010). Democracy and Economic Growth in Pakistan. Available at SSRN 1675732.
- Maki, D. (2012). Tests for cointegration allowing for an unknown number of breaks. *Economic Modelling*, 29.5, 2011-2015.
- Narayan, P. K., Smyth, R. (2006). Democracy and economic growth in China: evidence from cointegration and causality testing. *Review of Applied Economics*, 2(1), 81-98.
- Nelson, M. A., Singh, R. D. (1998). Democracy, economic freedom, fiscal policy, and growth in LDCs: a fresh look. *Economic Development and Cultural Change*, 46(4), 677-696.
- North, D. C., Thomas, R. P. (1973). The rise of the western world: A new economic history. Cambridge University Press.

- North, D. (2002). Kurumlar, kurumsal değişim ve ekonomik performans (Çeviren Gül Çağalı Güven). İstanbul. Sabancı Üniversitesi.
- Pamuk, Ş. (2013). Economic growth and institutional change in Turkey before 1980. Nova Science Publishers.
- Perotti, R. (1996). Growth, income distribution, and democracy: what the data say. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 149-187.
- Perron, P., Phillips, P. (1987). Does GNP have a unit root?: A re-evaluation. *Economics Letters*, 23.2: 139-145.
- Przeworski, A., Limongi, F. (1997). Development and democracy. coautor en Alex Hadenius (comps.), *Democracy's Victory and Crisis*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Rodrik, D. (2009). Tek ekonomi çok reçete: küreselleşme, kurumlar ve ekonomik büyüme (Çeviren Neşenur Domaniç). Eflatun Yayınevi.
- Sakyi, D., Adams, S., (2012). Democracy, Government Spending and Economic Growth: The Case of Ghana 1960–2008. *The Journal of Applied Economic Research*, 6(3), 361-383.
- Sirowy, L., Inkeles, A. (1990). The effects of democracy on economic growth and inequality: A review. *Studies in Comparative International Development*, 25(1), 126-157.
- Stock, J. H., Watson, M.W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*: 783-820.
- Tavares, J., Wacziarg, R. (2001). How democracy affects growth. *European Economic Review*, 45(8), 1341-1378.
- Vega-Gordillo, M., Alvarez-Arce, J. L. (2003). Economic growth and freedom: a causality study. *Cato Journal*, 23 (2), 199-215.
- Williamson, O. E. (1985). The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting” University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship.
- Williamson, C. R., Mathers, R. L. (2011). Economic freedom, culture, and growth. *Public Choice*, 148(3-4), 313-335.
- Yay, G. G. (2002). İktisadi Gelişme ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Bir Sınama. “İktisat Fakültesi Mecmuası, 52(1), 1-27.

SUMMARY

The relationship democracy and economic growth has been frequently investigated in recent years. In this context, there are three basic theoretical approaches. The first is a compatibility approach which argues that democracy is a positive influence on economic growth. The second is the conflict approach which argues that democracy has a negative impact on economic growth. The third is a skeptical approach that argues that there is no relationship between democracy and economic growth. The relevant literature increasingly examines the validity of these three approaches empirically. When the empirical literature is evaluated, different results are obtained according to the method used, the period and the countries surveyed.

The aim of this study is to investigate the relation between democracy and economic growth in Turkey in the period of 1975-2014 in the framework of these three approaches. For this purpose, a regression model is defined. In the model, dependent variable is economic growth and explanatory variable is democracy. Labor, capital and trade are included as control variables in the model. All of the data used in the study are annual. The data for democracy index have obtained from

Freedom House reports. Other data have obtained from World Bank Development Indicators. For estimation, all the data used in the analysis have taken from the natural logarithm.

For the empirical research, firstly, the stationary of the series has tested with traditional unit root tests. As a result of the test, the level values of the variables is not stationary. Later, when the first differences of the series are taken, it is found to be stationary. Secondly, the cointegration relation is investigated. For this, Johansen (1988; 1991) and Maki (2012) cointegration methods are used. Both cointegration test results have concluded that there is a long term balance relationship between labor, capital, trade, democracy and economic growth. Third and finally, long term coefficients are estimated by Stock and Watson (1993) method. Estimation results indicate the following results: (i) Democracy has a positive and significant impact on economic growth. (ii) Labor has a positive and significant impact on economic growth. (iii) Capital has a positive and significant impact on economic growth. (iv) Trade has a negative and significant impact on economic growth.

As a result of the research, findings related to democracy and economic growth relationship in Turkey (1975-2014) support compatibility approach. These results show that democracy regime is an important factor for long-run / sustainable growth in Turkey.